

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

УДК 323.23:316.653]:070

DOI <https://doi.org/10.32782/app.v76.2025.10>

В. Г. Алєйник

orcid.org/0000-0001-5319-7212

аспірант кафедри соціології та політології

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

РОЛЬ ЗМК У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження зумовлена фундаментальними трансформаціями сучасного світу, зокрема в комунікаційному вимірі, та неможливістю стримувати інформаційні потоки в межах державних кордонів. В умовах кризи наявної системи міжнародних відносин, розробки та впровадження систем ШІ в різні сфери життєдіяльності, всеосяжної диджиталізації комунікацій, що прискорює світовий інформаційний взаємобмін, формується глобальне мережеве суспільство. Для України, що перебуває в епіцентрі геополітичного протистояння, наслідки цих процесів мають специфічний характер із елементами амбівалентності. З одного боку, глобалізація медіапростору розширює доступ до інформації та посилює інтеграцію до розвиненої світової спільноти. З іншого – створює постійні виклики для кібербезпеки, уможливорює безпосередні загрози для інформаційного простору та ідеологічного суверенітету, а також когнітивної безпеки нації.

Ключовим інститутом, що опосередковує цю взаємодію, є засоби масової комунікації. Саме вони сьогодні виступають головною ареною боротьби за легітимацію політичного режиму, символічну владу, соціальний капітал і політичну свідомість громадян, конструюючи ту чи іншу соціально-політичну реальність за допомогою медіазасобів, впливаючи на ставлення до державних інститутів і сприйняття національних інтересів. ЗМК можуть як сприяти консолідації суспільства та зміцненню атрибутів політичної нації, так і ставати інструментом суспільної поляризації та рефлексивного управління зі сторони тих чи інших суб'єктів.

Відтак, аналіз ролі ЗМК у формуванні політичної свідомості українців набуває не лише академічної, а й стратегічної ваги, адже його результати є важливими для вироблення ефективної державної інформаційної політики та посилення ефективності держави в умовах глобальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика впливу засобів масової комунікації на формування політичної свідомості українського суспільства в умовах глобалізації розглядається в наукових працях окремих дослідників, переважно у контексті питань інформаційного суверенітету та кібербезпеки, національної свідомості та культурної ідентичності, журналістики та громадської думки, розвитку економіки й зовнішньої політики та інших суміжних сфер. Серед авторів, які так чи інакше торкалися цих аспектів, варто згадати І. Шевель, В. Терещука, М. Іванова та П. Пшеничного, Т. Гончарук-Чолач, В. Пустовара, К. Сизоненко, О. Харченка, Д. Дубова, І. Оніщенко. Безумовно, суттєвий внесок у аналіз ролі ЗМК у формуванні політичної свідомості зробили також А. Коваль, Б. Дем'яненко, І. Бойчук, В. Іванов, В. Зеленін, В. Різун, О. Венгер і О. Постол, Г. Почепцов, С. Квіт, С. Дацюк, Л. Байрачна, О. Семенець, Ю. Шайгородський і багато інших дослідників. Водночас у більшості наявних досліджень зазначена проблематика розглядається лише побіжно або у фрагментарному

вигляді, переважно як супровідний аспект суміжних тем. У ряді праць цей вплив простежується радше інтуїтивно, без комплексного охоплення важливих чинників, що визначають особливості формування політичної свідомості в умовах глобалізації. Це зумовлює потребу в більш широкому підході, який поєднує різні аспекти впливу ЗМК та враховує специфіку українського інформаційного простору, посилену викликами війни та зовнішніх загроз.

Метою статті є розгляд особливостей впливу засобів масової комунікації на формування політичної свідомості сучасного українського суспільства та визначення специфіки національного інформаційного простору, що в умовах глобалізації та війни розвивається в діалектичному поєднанні зовнішніх ризиків і нових можливостей.

Викладення основного матеріалу. В умовах глобалізації національні інформаційні простори демонструють дедалі більшу проникність для зовнішніх медійних впливів, технологічно зумовлену глобалізацією ЗМК – усуненням просторових бар'єрів у поширенні контенту (текстового, візуального та в аудіоформаті) через розвиток супутникового зв'язку, цифрових мереж і технологій кодування/компресії. Унаслідок цього комунікаційний простір істотно розширився, а транскордонний обмін інформацією пришвидшився (Сизоненко, 2015, с. 224). Згаданий процес можна вважати універсальною тенденцією для сучасних держав. Однак в Україні ця тенденція має свою специфіку й набуває характеру суттєвого посилення через синергетичний ефект низки кризових чинників.

По-перше, війна проти РФ, що триває, створює стан перманентної екзистенційної загрози, що робить політичну свідомість сучасного українського суспільства надзвичайно вразливою до зовнішніх інформаційних впливів та інтервенцій, спрямованих як на її мобілізацію та підтримку, так і на фрустрацію та деморалізацію.

По-друге, призупинення електоральних циклів і пов'язане з цим звуження публічного політичного простору призводить до дефіциту інституціоналізованих каналів для артикуляції суспільних інтересів. Цей вакуум легітимної політичної конкуренції та оновлення влади активно заповнюють зовнішні медійні актори, що пропонують власні інтерпретації подій, соціально-політичні рішення та відповідно створюють специфічні порядки денні.

По-третє, ці процеси відбуваються на тлі кризи стратегічного бачення майбутнього та поглиблення внутрішньополітичних ліній розколу (процеси поляризації). Відсутність чіткого, консенсусного образу повоєнної України створює сприятливе підґрунтя для поширення альтернативних, часто суперечливих і навіть деструктивних, візій, імпортованих ззовні, хоча й може служити джерелом для групування прагматичних і продуктивних ідей для подальшої рефлексії щодо них.

Зазначені соціально-політичні чинники формують унікальний контекст, в якому проявляються ширші соціокультурні виклики, зумовлені глобалізацією. Так, на думку дослідниці І. Шевель, глобалізаційні процеси створюють суттєві виклики для національної та культурної самобутності, уможлиблюють ерозію традиційних аксіологічних орієнтирів суспільств під тиском глобальних ідеологем і тенденцій. Також дослідниця наголошує на ризиках звуження функціонального поля національних мов і всеохоплювальному зростанні ролі іноземних засобів масової комунікації в формуванні громадської думки (Шевель, 2025, с. 124). Отже, йдеться не лише про динаміку в соціокультурній площині, а й про інституційну конфігурацію глобальних масмедіа як носіїв інтересів конкретних гравців.

Як відомо, кожна національна держава в своїй зовнішній політиці як сукупності військових і дипломатичних, економічних і правових засобів намагається найбільш оптимально реалізувати свої національні інтереси (Гелей, Рутар, 2001, с. 281). Тому окреслена вище специфіка українського контексту перетворює національний інформаційний простір на арену зіткнення не лише ідей, але й інтересів різних геополітичних акторів. Глобальні масмедіа, безумовно, не є нейтральними ретрансляторами інформації, оскільки вони функціонують у системі міжнародних відносин, де провідні держави, транснаціональні корпорації та власне самі медіа-структури розглядають комунікаційні технології як важливий ресурс для реалізації власних стратегій і цілей.

Цей інструментальний підхід до дослідження сучасних засобів масової комунікації знаходить підтвердження в працях українського науковця В. Терещука. На його думку держави, що є ключовими суб'єктами міжнародної політики, активно послуговуються транскордон-

ними ЗМК для просування своїх національних інтересів. Дослідник наголошує, що в епоху глобалізації комунікацій ефективне використання медіапотенціалу стає важливим інструментом зовнішньої політики, водночас обмежуючи інформаційний суверенітет інших країн і створюючи нові виклики для їхньої національної безпеки.

Розвиваючи цю тезу, В. Терещук розглядає ЗМК як один із ключових інструментів реалізації «м'якої сили» провідними державами світу. По-перше, вони виступають як інституції, що дозволяють впливати на формування глобального порядку денного, скеровуючи в тому чи іншому напрямі політичні процеси на міжнародному чи регіональному рівнях. По-друге, вони функціонують як канали для трансляції певних цінностей, орієнтацій і культурних кодів, формуючи в глобальній аудиторії сприятливе уявлення про стратегічні імперативи та політичний курс (зокрема в міжнародній площині) своєї держави (Терещук, 2020, с. 8).

Доповнюючи цю тезу, варто зазначити, що сучасні технології трансформують і самі форми медійної комунікації в зовнішньополітичній сфері. Як вказується в дослідженні М. Іванова та П. Пшеничного, відбувається перехід від односторонньої комунікації до інтерактивної взаємодії, що суттєво змінює класичне поняття «зворотного зв'язку» та сприяє розвитку нових форм міжнародного спілкування. Відповідно, успішність зовнішньополітичної діяльності міжнародних акторів дедалі більше залежить від їхньої сталої присутності в глобальному інтернет-просторі та ефективного використання цифрових комунікаційних каналів для реалізації своїх завдань (Іванов, Пшеничний, 2019, с. 29).

В контексті України ця цифрова присутність наповнюється конкретними зовнішньополітичними завданнями. Йдеться, зокрема, про діяльність дипломатичних установ, спрямовану на проактивне роз'яснення доцільності тих чи інших позицій держави та формування її позитивного іміджу в іноземних політичних і громадських колах. Такі складові, як утвердження суб'єктності України на міжнародній арені та зміцнення її міжнародного авторитету, безпосередньо залежать від ефективності комунікацій у глобальному інформаційному просторі (Іванов, Пшеничний, 2019, с. 30).

Однак варто зазначити, що сама лише цифрова присутність не гарантує успіху в конкурентному глобальному комунікаційному середовищі. Ключового значення набуває спроможність національних засобів масової комунікації протидіяти такому зарубіжному інформаційному впливу, котрий шкодить і суперечить національним інтересам української держави. Ця спроможність значною мірою визначається здатністю продукувати власний медіаконтент, який відзначатиметься конкурентоспроможністю, суспільною привабливістю й відповідатиме наявним інформаційним потребам української аудиторії (Гончарук-Чолач, 2020, с. 5). Не менш важливою є здатність своєчасно та доступно пояснювати та розтлумачувати широкому загалу ті чи інші заяви, рішення, положення, концепти, що містяться на вебсторінках і соціальних мережах популярних інтернаціональних ЗМК, що швидко поширюються та набирають резонанс у суспільстві.

Причому в сучасних умовах ця спроможність набуває нової, мережевої та децентралізованої форми, виходячи за межі традиційних інституційних ЗМК. Яскравим свідченням цього є зміна ставлення провідних світових ЗМК до контенту, створеного українськими блогерами та громадянськими журналістами в ході висвітлення російсько-української війни. Вітчизняний дослідник О. Харченко зазначає, що огляд інформаційно-аналітичних матеріалів провідних американських, британських, французьких масмедіа засвідчує дедалі частішу інтеграцію до їхніх ефірів і публікацій відеоматеріалів і текстового контенту від українських представників громадянської журналістики та блогосфери. Це явище підтверджує суттєве зростання ролі окремого незалежного автора в сучасну цифрову епоху й свідчить про появу нового, гнучкого механізму донесення української позиції та погляду до глобальної аудиторії (Харченко, 2023, с. 65). Таким чином, національна стійкість в інформаційній сфері спирається не лише на потужність традиційних ЗМК, а й на динамічний та інтегрований у світовий контекст потенціал громадянського суспільства.

Важливість спроможності українських ЗМК утримувати фокус власного суспільства і зарубіжної аудиторії на ключовій для захисту національних інтересів проблематиці стає особливо зрозумілою в історичному контексті. Перехід України від стану інформаційної ізоляції та

жорсткого ідеологічного контролю радянського періоду до відкритого глобального простору створив принципово нову ситуацію. Якщо раніше головним викликом було домінування єдиної державної комуністичної ідеології, то після 1991 року, як зазначають деякі вітчизняні дослідники, українське суспільство зіткнулося з потужним впливом глобальних інформаційних потоків. Це, в свою чергу, актуалізувало ризики розмивання культурної ідентичності та національного менталітету під впливом більш конкурентоспроможних зовнішніх наративів і течій (Гончарук-Чолач, 2020, с. 14).

Слід зазначити, що ці виклики, з якими зіткнулася Україна, були частиною ширшого світового процесу, який саме в той період актуалізував проблему захисту національного інформаційного простору. Стрімке зростання глобальних інформаційних потоків, збільшення залежності функціонування держав від інформаційних технологій і суттєвий тиск цих факторів на традиційне розуміння державного суверенітету вже на початку 1990-х років зумовили формування нової концепції – «інформаційного суверенітету». Важливість цього завдання посилювалася паралельним розвитком доктрин «інформаційних воєн» та «інформаційних спецоперацій», а також значними інвестиціями провідних країн у розбудову наступальних та оборонних кіберспроможностей. Отже, Україна, як і більшість світових держав, стикається з об'єктивною загрозою деформування власного суверенітету в інформаційному просторі. (Дубов, 2014). В такій системі координат, де інформаційна сфера набула виразних безпекових ознак, має відбутися фундаментальна переоцінка суспільної ролі й функціонального призначення вітчизняних ЗМК як однієї зі складових формування політичної свідомості українського суспільства.

Відтак, ключовим завданням для національних ЗМК стало не просто створення популярного медіапродукту, а й утвердження та поширення українського погляду на світ у новому, відкритому та висококонкурентному медіасередовищі.

Особливої ваги в цьому контексті набуває поняття національної свідомості, яка виступає фундаментом для визначення та артикуляції попередньо згаданих національних інтересів. Як зазначається в дослідженні українського науковця В. Пустовара, саме національна свідомість відіграє важливу роль у формуванні стратегічних цілей держави, таких як, наприклад, збереження економічного суверенітету чи забезпечення енергетичної незалежності, та об'єднує суспільство навколо ідеї захисту національних інтересів, що є вкрай важливим в умовах глобалізації та постійного збільшення зовнішніх ризиків (Пустовар, 2025, с. 93).

Однак варто відзначити, що в сучасному медіатизованому світі роль ЗМК виходить далеко за межі простого інформування чи пояснення цих пріоритетів. Вони здебільшого беруть на себе конструктивістську функцію, стаючи ключовим інструментом формування й кристалізації самої національної свідомості. Саме засоби масової комунікації та PR-відділи держорганів і громадських організацій артикулюють та інтерпретують для масової аудиторії складні поняття, івенти чи вектори суспільно-політичного розвитку, наповнюють їх емоційним і ціннісним змістом, а також легітимізують їх як безумовні пріоритети в публічному дискурсі. Через щоденне висвітлення подій, розстановку акцентів і створення відповідного наративного фону ЗМК перетворюють абстрактні державні стратегії чи конкретні політичні рішення на невід'ємні елементи політичної свідомості громадян.

Враховуючи вищесказане, слід наголосити на діалектичній природі глобалізації для української держави та суспільства. Проникність національного інфопростору та інтерактивність цифрових комунікацій є не лише джерелом загроз для інформаційного суверенітету, але й унікальним ресурсом для посилення міжнародної суб'єктності та залучення додаткової підтримки. Відтак, ключове стратегічне завдання для України полягає в переході від позиції переважно об'єкта зовнішніх медіавпливів до ролі проактивного та ресурсно забезпеченого суб'єкта. Це передбачає послідовну та системну роботу з використанням наявних глобальних каналів для формування власного міжнародного порядку денного, зміцнення міжнародної підтримки та ефективної реалізації своєї зовнішньополітичної стратегії та збільшення кола дружніх держав і наддержавних об'єднань.

Такий проактивний підхід відкриває для України щонайменше два ключові вектори можливостей.

По-перше, йдеться про стратегічне використання глобальних цифрових платформ для ефективної презентації української культури, наукового доробку та зовнішньополітичних ініціатив у світовому інтелектуальному та культурному просторі. Це дозволяє як посилити міжнародний соціокультурний обмін, так і безпосередньо впливати на політичну взаємодію на різних соціально-політичних рівнях.

По-друге, це зміцнення власної національної ідентичності через її постійне співвіднесення з іншими культурами. Саме в глобальному діалозі та конкуренції наративів українське суспільство отримує змогу глибше усвідомити свою унікальність, переосмислити власну історію, здійснити рефлексію стосовно помилок і здобутків минулого та сформуванню стійке бачення свого місця на геополітичній карті світу.

Буде доцільним припустити, що зазначений зовнішньополітичний інструментарій безпосередньо проєктується на політичну свідомість українських громадян. Проекція «м'якої сили» та поява нових акцентів у комунікації з боку різних міжнародних акторів (наддержавних об'єднань, конкретних держав, транснаціональних корпорацій або громадських організацій, лідерів думок тощо) трансформуються в конкретні зміни в суспільній думці. Це впливає на геополітичні орієнтації населення (наприклад, рівень підтримки євроатлантичної інтеграції або розуміння необхідності поглиблення співпраці з тими чи іншими центральноазиатськими країнами), формує уявлення про «дружні» та «ворожі» країни, модифікує сприйняття національних інтересів і може створювати нові лінії ціннісного розколу або усвідомлення необхідності єднання всередині суспільства.

Таким чином, ефективна реалізація зазначених можливостей і одночасна спрямованість на нейтралізацію зовнішніх загроз вимагають цілісної державної політики, узгодженої з громадянським суспільством і релевантної сформованій візії та державотворчій стратегії. Фундаментом такої політики має бути багатовимірне розуміння інформаційного суверенітету. Йдеться про його трактування не лише як реактивного захисту власного медіапростору від багатогранних деструктивних впливів, але і як спектру можливостей для проактивного просування українських національних інтересів у глобальному комунікаційному просторі. У цій конфігурації саме ЗМК виконують системоутворювальну роль (від артикуляції національних інтересів до їх легітимації в масовій свідомості), що й визначає їхній вирішальний вплив на політичну свідомість у глобалізованому середовищі.

Отже, сучасний етап глобалізації характеризується докорінною трансформацією комунікативного ландшафту, в якому національна держава втрачає свої попередні монополіні позиції та змушена шукати нові комунікаційні шляхи та підходи. Цей процес створює нові транскордонні горизонти для політичної легітимації тих чи інших рішень, впроваджуваних політик або процесів, що деформують межі традиційної юрисдикції. Як наслідок, для держави, котра ставить собі за мету покращити власні позиції на міжнародній арені в період значної геополітичної турбулентності та збалансувати наявні лінії розколу в соціально-політичній площині, критичного значення набуває здатність забезпечення національної єдності та інтеграції суспільства. Так само важливою є спрямованість на підтримку загальної суспільної згоди, пом'якшення наявних внутрішніх протиріч, превентивні заходи та ефективні механізми подолання етнічних, культурних, мовних, релігійних та інших внутрішніх конфліктів (Оніщенко, 2014).

Проведений у статті аналіз засвідчує, що в окреслених умовах засобам масової комунікації належить системоутворювальна, а подекуди й конструктивістська роль. Їхній вплив на формування політичної свідомості українського суспільства має виразний діалектичний характер. З одного боку, проникність національного медіапростору створює вразливості для зовнішніх деструктивних впливів, контраверсійних наративів і спецоперацій із елементами рефлексивного управління сторін-опонентів, які резонують з унікальними кризовими чинниками українського сьогодення. З іншого боку, саме глобалізоване комунікативне середовище відкриває можливості для проактивного просування українського наративу та посилення міжнародної суб'єктності через синергію традиційних ЗМК і нових мережевих акторів, зокрема представників громадянської журналістики, блогерів, інфлюенсерів тощо.

Тому ефективність державної політики в сфері інформаційного суверенітету визначається не лише її реактивною, захисною складовою, але й проактивною здатністю створювати умови для якісного та конкурентноздатного медіавиробництва. Ключовим завданням такої політики є сприяння формуванню такого типу політичної свідомості, яка характеризується стійкістю до зовнішніх маніпуляцій, критичним сприйняттям інформації та інтегрованістю навколо базових національних інтересів і демократичних цінностей. Таким чином, якість політичної свідомості суспільства постає не лише як наслідок розрізненого та неоднорідного медіавпливу, але і як ключовий чинник, що визначає здатність держави утвердити власну суб'єктність у глобальному просторі, де кожен суб'єкт використовує весь спектр наявних механізмів та інструментів для досягнення власних цілей.

Література

- Шевель І. П. Вплив глобалізації на національні культури та ідентичності: соціологічний аналіз процесів примирення. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2025. № 15. С. 121–131. URL: <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/334307/323452>.
- Терещук В. І. Розвиток глобальної медійної світ-системи в умовах постбіполярності : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04. Чернівці, 2020. 36 с.
- Іванов М. С., Пшеничний П. В. Інтернет-комунікація в сучасній зовнішній політиці України. *Наукові праці. Політологія*. 2019. Вип. 312, т. 324. С. 28–32.
- Гончарук-Чолач Т. В. Засоби масової інформації у політичному житті суспільства : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2020. 252 с.
- Пустовар В. В. Вплив громадської думки та національної свідомості на формування економічної політики. *Регіональні студії*. 2025. Вип. 41. С. 89–94. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/41/17.pdf>.
- Сизоненко К. Р. Теоретичні засади та практичні підходи до конвергенції в журналістиці. *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах* : зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2015. Вип. 4. С. 223–226.
- Харченко О. Громадянська журналістика в Україні та глобалізаційні медіапроцеси в період російсько-української війни. *Інтегровані комунікації*. 2023. № 2 (16). С. 63–66. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.167>.
- Дубов Д. В. Проблеми нормативно-правового забезпечення інформаційного суверенітету в Україні : аналіт. зап. Київ : НІСД, 2014. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/problemi-normativno-pravovogo-zabezpechennya-informaciynogo>.
- Онщенко І. Чи можливо побудувати ефективну державу в епоху глобалізації? *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. № 3 (71). С. 126–135.
- Гелей С. Д., Рутар С. М. Політологія : навч. посіб. 4-те вид., перероб. і доп. Львів : Світ, 2001. 384 с.

References

- Shevel, I. P. (2025). Vplyv hlobalizatsii na natsionalni kultury ta identychnosti: sotsiolohichniy analiz protsesiv prymyrennia [The influence of globalization on national cultures and identities: a sociological analysis of reconciliation processes]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty – International Relations: Theoretical and Practical Aspects*, 15, 121–131. <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/334307/323452> [in Ukrainian].
- Tereshchuk, V. I. (2020). Rozvytok hlobalnoi mediinoi svit-systemy v umovakh postbipoliarnosti [Development of the global media world-system in post-bipolar conditions] [Abstract of doctoral dissertation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University]. Chernivtsi. [in Ukrainian].
- Ivanov, M. S., & Pshenychnyi, P. V. (2019). Internet-komunikatsiia v suchasni zovnishnii politytsi Ukrainy [Internet communication in the modern foreign policy of Ukraine]. *Naukovi pratsi. Politolohiia – Scientific Works. Politology*, 324(312), 28–32. [in Ukrainian].
- Honcharuk-Cholach, T. V. (2020). Zasoby masovoi informatsii u politychnomu zhytti suspilstva [Mass media in the political life of society]. Lira-K. [in Ukrainian].
- Pustovar, V. V. (2025). Vplyv hromadskoi dumky ta natsionalnoi svidomosti na formuvannia ekonomichnoi polityky [The influence of public opinion and national consciousness on the formation of economic policy]. *Rehionalni studii – Regional Studies*, 41, 89–94. <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/41/17.pdf> [in Ukrainian].
- Syzonenko, K. R. (2015). Teoretychni zasady ta praktychni pidkhody do konverhentsii v zhurnalistytsi [Theoretical foundations and practical approaches to convergence in journalism]. In *Masova komunikatsiia u hlobalnomu ta natsionalnomu vymirakh* [Mass communication in global and national dimensions]: Collection of scientific works (Issue 4, pp. 223–226). Dnipropetrovsk. [in Ukrainian].

Kharchenko, O. (2023). Hromadianska zhurnalistyka v Ukraini ta hlobalizatsiini mediaproceny v period rosiisko-ukrainskoi viiny [Citizen journalism in Ukraine and globalization media processes during the Russo-Ukrainian war]. *Intehrovani komunikatsii – Integrated Communications*, 2(16), 63-66. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.167> [in Ukrainian].

Dubov, D. V. (2014). Problemy normatyvno-pravovoho zabezpechennia informatsiinoho suverenitetu v Ukraini [Problems of regulatory and legal support for information sovereignty in Ukraine]. National Institute for Strategic Studies. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informatsiyni-strategii/problemi-normativno-pravovogo-zabezpechennya-informatsiynogo> [in Ukrainian].

Onishchenko, I. (2014). Chy mozhyvo pobuduvaty efektyvnu derzhavu v epokhu hlobalizatsii? [Is it possible to build an effective state in the era of globalization?]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy – Scientific Notes of the Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine*, 3(71), 126–135. [in Ukrainian].

Helei, S. D., & Rutar, S. M. (2001). *Politolohiia [Political Science] (4th ed.)*. Svit. [in Ukrainian].

Анотація

Алейник В. Г. Роль ЗМК у формуванні політичної свідомості сучасного українського суспільства в умовах глобалізації. – Стаття.

У статті розглянуто роль засобів масової комунікації (ЗМК) у формуванні політичної свідомості сучасного українського суспільства в умовах глобалізації. Актуальність дослідження зумовлена фундаментальними трансформаціями глобального комунікаційного ландшафту та посиленням викликів повномасштабної війни, що зумовлює нагальну потребу в розробці комплексних стратегій, спрямованих як на посилення державної політики в сфері комунікацій, так і на зміцнення стійкості самого суспільства до деструктивних інформаційних впливів. Методологічну основу дослідження склали системний, порівняльний і діалектичний підходи, що дозволило розглянути вплив ЗМК у єдності його суперечливих проявів – як джерела загроз і водночас важливого ресурсу для посилення міжнародної суб'єктності України.

В результаті дослідження проаналізовано ключові фактори, що впливають на національний інформаційний простір. Встановлено, що унікальність українського контексту визначається синергією кризових чинників: перманентна екзистенційна загроза робить суспільство вразливим до інформаційних інтервенцій, а звуження публічного політичного простору створює вакуум, який частково заповнюють зовнішні медійні актори. Аргументовано, що глобальні ЗМК функціонують як інструменти «м'якої сили», тоді як нові мережеві актори, зокрема українська громадянська журналістика та блогосфера, перетворюються на гнучкий механізм донесення національної позиції до світової аудиторії.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні діалектичного характеру глобалізації для України, що в унікальному контексті війни поєднує ризики для інформаційного суверенітету (проникнення та укорінення деструктивних наративів) та широкі можливості для артикуляції та проактивного просування національних інтересів на міжнародній арені.

Зроблено висновок, що стратегічним завданням держави та суспільства є перехід від реактивного захисту, де основним завданням є реагування та аналіз поширюваної інформації, до проактивної політики, спрямованої на створення власного конкурентного медіаконтенту, ефективного використання глобальних комунікаційних каналів, а також формування в суспільстві необхідних рефлексивних навичок і медіаграмотності, що є фундаментом когнітивної безпеки нації.

Ключові слова: засоби масової комунікації; політична свідомість; глобалізація; громадська думка; національні інтереси; медіавплив.

Summary

Alieinyk V. H. The role of mass media in shaping the political consciousness of contemporary Ukrainian society under globalization. – Article.

This article analyzes the role of mass media in shaping the political consciousness of contemporary Ukrainian society under globalization. The study's relevance is driven by the fundamental transformations of the global communication landscape and the intensified challenges of the full-scale war, which necessitates the development of comprehensive strategies aimed at both strengthening state communication policy and enhancing the resilience of society itself to destructive informational influences. The methodological framework of the study consists of systemic, comparative, and dialectical approaches, which enabled the examination of mass media's influence in the unity of its contradictory manifestations – as a source of threats and, simultaneously, an essential resource for strengthening Ukraine's international agency.

The research findings analyze the key factors influencing the national information space. It has been established that the uniqueness of the Ukrainian context is determined by a synergy of crisis factors: the persistent existential threat makes society vulnerable to informational interventions, while the narrowing of the public

political space creates a vacuum partially filled by external media actors. It is argued that global mass media function as instruments of "soft power," whereas new network actors, particularly Ukrainian citizen journalism and the blogosphere, are transforming into a flexible mechanism for communicating the national stance to a global audience.

The scientific novelty lies in substantiating the dialectical nature of globalization for Ukraine, which, in the unique context of the war, combines risks to information sovereignty (the penetration and entrenchment of destructive narratives) with broad opportunities for the articulation and proactive promotion of national interests on the international stage.

It is concluded that the strategic task for the state and society is a transition from a reactive defense, where the main objective is to respond to and analyze disseminated information, to a proactive policy. This policy should be aimed at creating original competitive media content, effectively utilizing global communication channels, and fostering necessary reflexive skills and media literacy within society, which forms the foundation of the nation's cognitive security.

Key words: mass media, political consciousness, globalization, information sovereignty, national interests, media influence, soft power, cognitive security.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.10.2025

Дата публікації: 21.11.2025